

WIKTORIA GRZELAK

e-mail: 177567@student.ue.wroc.pl

ORCID: 0000-0003-1432-4674

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA WEDŁUG MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI

JEL Classification: M48

Streszczenie: Aby efektywnie funkcjonować na rynku finansowym i wiarygodnie przedstawić obraz sytuacji majątkowej przedsiębiorstwa, jednostki gospodarcze są zobligowane przepisami powszechnie obowiązującego prawa do tworzenia zobowiązań i rezerw na zobowiązania. Celem artykułu jest przedstawienie podziału i charakterystyki zobowiązań oraz rezerw na zobowiązania według Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR 37) oraz pokazanie głównych różnic w klasyfikacji zdarzeń gospodarczych między prawem międzynarodowym a polskim prawem bilansowym. Jednolita i szczegółowa klasyfikacja pozwala zapewnić porównywalność między sprawozdaniami finansowymi przedsiębiorstw i ocenić ich kondycję finansową. W pracy jako metody badawcze zastosowano studia literaturowe, analizę aktów prawnych oraz wnioski.

Słowa kluczowe: zobowiązania, rezerwy na zobowiązania, MSR 37, ustawa o rachunkowości.

1. Wstęp

Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania są to istotne kategorie w rachunkowości, do których tworzenia są zobligowane jednostki na podstawie przepisów prawa, w tym z obowiązującego zbioru powszechnie stosowanych reguł. Do zbioru należą m.in. nadrzędne zasady rachunkowości, w szczególności zasada ostrożności, zasada istotności oraz zasada wiarygodności. Stosuje się je w celu przedstawienia w sposób jasny i rzetelny obrazu sytuacji majątkowej, finansowej jednostki oraz jej wyniku finansowego (Internet 3). Podmioty gospodarcze są zobowiązane opracować zasady (politykę) rachunkowości przedsiębiorstwa nie tylko zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (uor), ale także, jak sama ustawa określa, z uwzględnieniem Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR) (Internet 8). Uor określa obowiązek lub dobrowolność stosowania MSR. Jednym z nich jest MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”, który, charakteryzując odpowiednie kryteria dotyczące ujmowania pozycji w sprawozdaniu, zasady wyceny oraz ujawnianie informacji w informacji dodatkowej, umożliwia użytkownikom zrozumienie charakteru rezerw i ich kwot. Wymieniony standard stosują wszystkie jednostki, z wyjątkiem tych, których rezerwy, zobowiązania warunkowe lub aktywa warunkowe:

- wynikają z umów niewykonanych (z wyjątkiem sytuacji, gdy umowa rodzi obciążenie); oraz takich,
- które są przedmiotem innego standardu (Internet 2).

Umowy niewykonane to takie, które są w trakcie obowiązywania i żadna ze stron nie wykonała żadnego ze swoich obowiązków albo obie strony wykonały obowiązek w stopniu równym, lecz niepełnym. W przypadku, gdy inny standard omawia konkretny typ zobowiązań lub rezerw, stosuje się tamten standard, na przykład jeśli zobowiązanie lub rezerwa dotyczy umowy o usługę budowlaną, stosuje się MSR 11 „Umowy o usługę budowlaną”.

Celem artykułu jest pokazanie podziału zobowiązań i rezerw na zobowiązania według MSR 37, przedstawienie ich charakterystyki oraz ukazanie różnic w ich klasyfikacji między prawem międzynarodowym a ustawą o rachunkowości. Metody badawcze obejmują między innymi analizę aktów prawnych, dedukcję oraz wnioskowanie przez analogię.

2. Podział i charakterystyka zobowiązań

Według MSR 37 § 10 zobowiązanie jest „obecnym, wynikającym ze zdarzeń przeszłych obowiązkiem jednostki, którego wypełnienie – jak się oczekuje – spowoduje wypływ z jednostki środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne”. Zdarzenie przeszłe, inaczej nazywane zdarzeniem obligującym, jest zdarzeniem, które prowadzi do powstania obowiązku prawnego, którego jednostka nie jest w stanie ominąć. Innymi słowy – jednostka nie ma realnej możliwości, aby obowiązkowi spowodowanemu przez to zdarzenie nie wypełnić. Obowiązek zawsze wiąże się z istnieniem strony trzeciej, wobec której istnieje zobowiązanie, jednak nie jest konieczne, aby tożsamość owej strony była ujawniona (Internet 2).

Rodzajem zobowiązania jest zobowiązanie warunkowe, które, tak jak zwykle zobowiązanie, powstaje na skutek zdarzeń przeszłych, jednak potwierdzenie wystąpienia zdarzenia przeszłego odbywa się w momencie wystąpienia, lub nie, zdarzenia lub zdarzeń przyszłych, które nie są w pełni kontrolowane przez jednostkę. Zobowiązanie warunkowe można również definiować jako obecny obowiązek, który powstaje na podstawie zdarzeń przeszłych, ale którego nie ujmuje się w sprawozdaniu finansowym, ponieważ prawdopodobieństwo wydatkowania środków w związku z wypełnieniem obowiązku jest bliskie zeru lub jednostka nie jest w stanie wystarczająco wiarygodnie wycenić kwoty zobowiązania (Rozporządzenie Komisji nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r.).

Międzynarodowy Standard Rachunkowości 37 definiuje rezerwy jako zobowiązanie, w przypadku którego termin zapłaty lub kwota przyszłych nakładów na uregulowanie zobowiązania są niepewne. Tworzenie rezerw jest zależne od spełnienia pewnych warunków, w innym razie rezerw się nie tworzy. Tymi warunkami są sytuacje, w których można na przykład wiarygodnie oszacować kwotę obecnego obowiązku ciężącego na jednostce, a wynika on ze zdarzeń przeszłych, oraz gdy nie jest prawdopodobne, aby wydatkowanie środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne w celu wypełnienia obowiązku było konieczne. Niemal we wszystkich

przypadkach można stwierdzić, czy zdarzenie przeszłe spowodowało powstanie obowiązku. W sytuacjach, kiedy nie jest jasne, czy obecny obowiązek występuje, pojawia się potrzeba przeanalizowania innych dostępnych dowodów i stwierdzenie, czy na dzień bilansowy istnienie obowiązku jest bardziej prawdopodobne niż jego nieistnienie. Jeżeli prawdopodobieństwo wystąpienia obowiązku przestało obowiązywać, rezerwę należy rozwiązać. W innym przypadku rezerwę wykorzystuje się na nakłady, na które pierwotnie została stworzona i tylko te nakłady można z rezerwą rozliczyć, ponieważ inaczej nastąpiłoby zderzenie dwóch różnych zdarzeń i ich skutków (Hołda, 2013, s. 168-179).

Warto wspomnieć jeszcze o jednym rodzaju zobowiązań, jakimi są rozliczenia międzyokresowe bierne (RMB). Są to zobowiązania przypadające do zapłaty za dobra, które zostały otrzymane, lub usługi, które zostały wykonane, ale nie są zafakturowane, opłacone lub kwota zobowiązania nie została formalnie uzgodniona z dostawcą dobra/wykonawcą usługi. Pomimo iż czasami istnieje potrzeba oszacowania kwoty zobowiązania lub terminu zapłaty rozliczeń międzyokresowych biernych, niepewność co do zobowiązania jest stosunkowo mniejsza niż w przypadku rezerw. Można też zauważyć, że rozliczenia międzyokresowe bierne wykazuje się jako część zobowiązań, natomiast rezerwy stanowią osobną pozycję w bilansie.

W tabeli 1 znajduje się charakterystyka rodzajów zobowiązań.

Tabela 1. Charakterystyka rodzajów zobowiązań

	Zobowiązanie handlowe	Rozliczenia międzyokresowe bierne	Rezerwy	Zobowiązania warunkowe
Rodzaj zobowiązania	obecne	obecne	przyszłe	przyszłe
Kwota do uregulowania	pewna	prawie pewna	niepewna	niepewna
Termin wymagalności	pewny	prawie pewny	niepewny	niepewny
Wynikające z przyszłych zdarzeń	nie	nie	nie	tak
Wynikające z przeszłych zdarzeń	tak	tak	tak	nie

Źródło: (Internet 10).

3. Zasady wyceny – najbardziej właściwy szacunek

W celu określenia właściwego szacunku rezerwy (poziomu kwoty) należy uwzględnić ryzyko i niepewność, które nieodzownie towarzyszą zdarzeniom. Ryzyko można zdefiniować jako miarę wystąpienia jakiegoś niepożądanego zjawiska na skutek podjęcia decyzji lub na skutek niezależnych zdarzeń. Wynika ono z różnorodności zmiennych i zachodzących między nimi zależności, których jednostka nie jest w stanie w pełni kontrolować lub też przewidzieć ich wyników (Internet 1). Niepewność, w przeciwieństwie do ryzyka, występuje wtedy, gdy prawdopodobieństwo zaistnie-

nia wydarzenia w przyszłości jest niemierzalne, tzn. niemożliwe do obliczenia lub nieokreślone (Internet 11).

Najbardziej właściwy szacunek ustala się na dzień bilansowy w drodze osądu kierownictwa jednostki, na podstawie nabytego wcześniej doświadczenia w radzeniu sobie z podobnymi sytuacjami lub też na podstawie raportów od osób trzecich, tj. specjalistów niezwiązanych bezpośrednio z jednostką. Do ustalenia kwoty rezerwy, w zależności od okoliczności, wykorzystuje się różne metody obliczeń. Jedną z tych metod jest „wartość oczekiwana”, którą oblicza się, uwzględniając wszystkie możliwe wyniki oraz odpowiadające im prawdopodobieństwo. Przy wykorzystaniu tej metody rezerwa będzie stworzona na inną kwotę, w zależności od prawdopodobieństwa wystąpienia straty. Rezerwę wycenia się bez uwzględnienia podatku. W przykładzie 1 zaprezentowano uproszczone wykorzystanie omówionej metody.

Przykład 1

Jednostka tworzy rezerwę na naprawy gwarancyjne w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, które zaoferowała się pokryć w razie wystąpienia szkody w sprzedanym przez nią produkcie. Kwota naprawy szkody oraz prawdopodobieństwo jej wystąpienia zostały oszacowane na podstawie poprzedniej partii sprzedanych produktów. Można zauważyć, iż jest to czysto subiektywny szacunek na podstawie poprzednich doświadczeń i może nie odzwierciedlać prawidłowo kwoty potrzebnej w przypadku faktycznego wystąpienia szkód w nowej serii sprzedanego produktu. Jest to sposób rekomendowany przez Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

	Kwota naprawy szkody	Prawdopodobieństwo wystąpienia szkody
Brak szkody	0 zł	80%
Mała szkoda	500 000 zł	15%
Duża szkoda	1 000 000 zł	5%

Oczekiwana wartość kosztów naprawy na podstawie powyższych danych wynosi:

$$(80\% \times 0 \text{ zł}) + (15\% \times 500\,000 \text{ zł}) + (5\% \times 1\,000\,000 \text{ zł}) = 125\,000 \text{ zł}.$$

Patrząc logicznie na powyższe dane, można stwierdzić, że kwota rezerwy wyliczonej na podstawie wartości oczekiwanej jest niewystarczająca, aby pokryć zarówno małą, jak i dużą szkodę. Prawdopodobieństwo wystąpienia owych szkód jest niewielkie, jednak nie jest zerowe i jednostka powinna brać to pod uwagę podczas ustalania ostatecznej kwoty rezerwy. Osoby odpowiedzialne za tworzenie rezerw/ ustalanie biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów mogą w szacunkach uwzględnić również inne czynniki, np. klimatyczne, i ich wpływ na trwałość surowców użytych w produkcji, a tym samym na trwałość gotowych produktów. W takim

przypadku pojawianie się szkody w nowej partii może być częstsze niż w przypadku poprzedniej partii, na bazie której były robione obliczenia.

4. Ujawnianie informacji

Informacje na temat tworzenia i rozwiązywania rezerw znajdują się w kilku elementach sprawozdania finansowego, zaczynając od wprowadzenia, a kończąc na informacji dodatkowej. We wprowadzeniu powinny znajdować się ogólne informacje na temat rezerw, na przykład sposobu ich tworzenia i rozwiązywania czy metod szacunku przyjętych w polityce firmy (Internet 6).

Jednostka jest zobowiązana do ujawnienia w sprawozdaniu finansowym informacji o wartości bilansowej rezerw na początek i koniec okresu oraz o rezerwach utworzonych pomiędzy tymi datami wraz ze zwiększeniami już istniejących rezerw. Dodatkowo jednostka powinna pokazać kwoty wykorzystane, czyli rozliczone z rezerwami, oraz kwoty niewykorzystane, czyli rozwiązane w ciągu tego okresu. Jeśli wraz z upływem czasu wzrasta wartość kwoty zdyskontowanej, również należy to wykazać. W informacji dodatkowej jednostka powinna załączyć krótki opis charakteru obowiązków i oczekiwanych terminów wypływu korzyści ekonomicznych wynikających z tych obowiązków oraz wszelkie istotne informacje dotyczące niepewności w stosunku do kwoty bądź terminu owych wypływów.

W przypadku gdy prawdopodobieństwo wypływu środków z tytułu zobowiązania warunkowego jest znikome, jednostka nie jest zobowiązana do ujawnienia ich w sprawozdaniu finansowym. Jeśli prawdopodobieństwo jest duże, jednostka jest zobligowana do ujawnienia informacji na temat zobowiązań warunkowych w informacji dodatkowej. Zmiana sytuacji, z powodu której zostało utworzone zobowiązanie warunkowe, jest często nieprzewidywalna, dlatego należy uważnie monitorować rozwój sytuacji (Internet 5). W informacji dodatkowej powinien się znaleźć krótki opis rodzaju zobowiązania warunkowego oraz, jeśli to możliwe, wartość szacunkowa, przesłanki dotyczące niepewności co do kwoty i/lub terminu wystąpienia wypływu środków finansowych i możliwości uzyskania zwrotów.

Warto zauważyć, iż istnieją sytuacje, w których ujawnienie informacji odnośnie do zobowiązań warunkowych jest niemożliwe lub może narazić jednostkę na straty wizerunkowe lub osłabić pozycję jednostki w konfliktach z osobami trzecimi. W przypadku niemożności wykazania pewnych informacji należy o tym fakcie poinformować w informacji dodatkowej. W drugim przypadku ujawnia się tylko ogólny charakter sporu oraz fakt nieujawnienia pewnej wrażliwej informacji (Hołda, 2013, s. 168-179). Natomiast ustawa o rachunkowości zobowiązuje jednostki do ujawniania każdej informacji o zobowiązaniach warunkowych w informacji dodatkowej sprawozdania finansowego. Ustawodawca nakazuje jednostkom podanie informacji o kwocie wymaganej zapłaty z podziałem na grupy oraz według stanu na początek i koniec okresu. Jednostki mają jednak dowolność w zakresie

formalnego i merytorycznego przedstawienia zobowiązań warunkowych. Każda ma możliwość dostosowania formy prezentacji do swoich potrzeb (Internet 4).

5. Zakończenie

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości uszczegóławiają polskie prawo bilansowe i ułatwiają przedstawianie informacji w sprawozdaniach finansowych, ujednolicają informacje tak, aby istniała możliwość porównywania jednostek oraz łatwej i szybkiej weryfikacji kondycji finansowej danej jednostki. Jedną z różnic, na którą warto zwrócić uwagę, jest sposób prezentowania rozliczeń międzyokresowych biernych w sprawozdaniu finansowym, ponieważ w ustawie o rachunkowości prezentuje się je oddzielnie, a w MSR 37 są częścią zobowiązań (Internet 7).

Analizując definicję zarówno rozliczeń międzyokresowych biernych, jak i rezerw, można zauważyć, iż nie różnią się one zbyt wiele między sobą. Pytanie więc brzmi, dlaczego istnieje taki podział i kiedy należy stosować RMB, a kiedy rezerwy? Można przypuszczać, iż jest to spowodowane chęcią, żeby istniało pewne rozróżnienie między prawdopodobieństwem wystąpienia, i jest to po części prawda, ponieważ rozliczenia międzyokresowe bierne charakteryzują się większym prawdopodobieństwem wystąpienia niż rezerwy. Jednak odpowiedź na postawione wyżej pytanie jest nieco inna i znajduje się w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 6, co pokazuje, że istniała potrzeba dokładnego określenia, jak ujmować RMB i rezerwy, aby można było zachować porównywalność sprawozdań finansowych jednostek. Kryterium zastosowanym do podziału jest rodzaj działalności, bowiem do zdarzeń związanych z podstawową działalnością operacyjną jednostki stosuje się rozliczenia międzyokresowe bierne, a do zdarzeń związanych z pozostałą działalnością operacyjną stosuje się rezerwy (Internet 9).

Subiektywnie można powiedzieć, iż ustawodawca w przemyślny sposób sprawił, że podmiotom zewnętrznym dużo łatwiej jest analizować sprawozdania jednostek bez zbędnego poświęcania czasu na zgłębianie się w interpretacje klasyfikacji zobowiązań.

Literatura

- Hołda, A. (2013). *MSR/MSSF w polskiej praktyce gospodarczej*. Warszawa: C.H. Beck.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady

Źródła internetowe

1. <https://mfiles.pl/pl/index.php/Ryzyko> [dostęp 12.12.2021]
2. <https://polanskiaudit.pl/wp-content/uploads/2012/11/MSR-37-Rezerwy-zobowi%C4%85zania-warunkowe-i-aktywa-warunkowe.pdf> [dostęp 11.12.2021]
3. <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-zasady-rachunkowosci-jako-podstawa-prowadzenia-ksiag-rachunkowych> [dostęp 12.12.2021]
4. <https://r.uek.krakow.pl/bitstream/123456789/682/1/154384887.pdf> [dostęp 24.04.2022]
5. <http://taxfin.pl/aktywa-i-zobowiazania-warunkowe-zostaly-zdefiniowane-w-msr-37-rezerwy-zobowiazania-warunkowe-i-aktywa-warunkowe-powstanie-warunkowego-akt/> [dostęp 10.12.2021]
6. https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/32-2011/FRFU-32-607.pdf [dostęp 13.12.2021]
7. https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/80-2016/FRFU-80-cz2-457.pdf [dostęp 09.12.2021]
8. <https://www.gofin.pl/bilans/17,8,307,697,sprawozdanie-finansowe-zgodnie-z-msr-maja-obowiazek.html> [dostęp 08.12.2021]
9. <https://www.mddp-outsourcing.pl/czym-roznia-sie-rezerwy-od-biernych-rozliczen-miedzy-okresowych-kosztow/> [dostęp 12.12.2021]
10. <https://www.rsm Poland.pl/pl/blog/audit-i-ksiegowosc/msr-37-zobowiazania-i-rezerwy-na-zobowiazania> [dostęp 11.12.2021]
11. https://www.skarbiec.biz/gospodarka/02_09_2013_.htm [dostęp 07.12.2021]

LIABILITIES AND PROVISIONS FOR LIABILITIES ACCORDING TO INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS

Abstract: In order to function effectively in the financial market and to reliably present the image of the company's assets, economic entities are required by the regulations of the generally applicable law to create liabilities and provisions for liabilities. The aim of the article is to present the division and characteristics of liabilities according to the International Accounting Standards (IAS 37) and to show the main differences in the classification of economic events between international law and Polish balance sheet. The uniform and detailed classification allows to ensure comparability between the financial statements of enterprises and to assess their financial condition. Literature studies, analysis of legal acts and inference were used as research methods.

Keywords: liabilities, provisions for liabilities, IAS 37, Accounting Act.